Katona Judit

A Teknőkaparó

Még él a jós. A téren most megy át.
Vállán zsákja, benne lim-lomok.
Ormótlan kopott bakancsban csoszog,
idő meszelte szakállát, haját.

Fehér kis ember viszi a nyarat,
viszi a város szétszórt garasát,
az utcák fényes és árnyodalát
és ott eszik, hol adnak s néha kap.

Most itt megy át a téren. Ámulok.
Rámtekint apró, sötét gombszeme.
Zsákjában kacat, villám, viharok.

Egykori zsellér? Küszködő szegény?
Kiknek hite? Tán Jézus maga!
Csak bámulom a járda szegletén.

A Rác utcai kamaszok

Molnár György leírja az életét. Nem az egészet, csak egy darabját, az első szerelem idejét. Azt, amit a fölnőttek szinte kivétel nélkül boldog kornak tudnak, de valójában legalább annyi benne a vihar is, mint a boldogság. A Medve asztalos lánya, a libasárga hajú, búzavirág szemű Márti a községháza udvarán kerül szemünk elé, amikor Valerij beleönti a petróleumot a kannájába — tizenhárom éves — és a városból érkezett segéd menyasszonyaként hagyjuk el egy lakodalom népe között. Mi történt közben? Ha meztelenre vetkőztetjük a történetet, azt mondhatjuk, nem sok. Lassan érő kamaszszerelem ez, akkor is, ha szépen van megírva. Húsvétkor még a regény írójának engedi meg a tétova, ügyetlen csókot, és másnap, húsvét hétfőjén már Búzás Laci menyasszonya. Más regény talán itt kezdődne, ennek itt a vége. Mégis nehéz letenni, mert minden szava az életből való!

Parasztember írta Öttömösön. Túl van az ötvenen, és ez az első könyve. Reménytelenül kései indulás — ez csúszik ki a szánkon, amikor kézbe vesszük, de hamar meggyőznek bennünket a kezdő mondatok már: első könyv, de érett munka. Valerij petróleumosztásától kezdve, benne van minden, amit a kamaszkorból éppen csak kifelé készülő fiatalember észrevehet a történelem nagy fordulatából szülőfalujában, Tiszaszigeten, és iskolavárosában, Szegeden. A jó regények nem maguktól lesznek, hanem csinálódnak, megszerkesztik és megírják őket, az ötvenen túli Molnár György is rághatta közben a ceruzája végét, hogy őszinte írása őszintének is hasson, és a *Rác utcai vasárnapok* olvasója azt mondhassa, olyan friss a történet, mintha tegnap lett volna. Közben persze keresi a mentséget maga is, a fülszövegben Veres Péter hajdani levelére hivatkozik: *„Ne siess! Hol láttál te húszéves elbeszélőt a világirodalomban? A jó prózairók nem úgy nőnek, mint a gomba, de nem is fonnyadnak olyan hamar meg.”* Molnár György tehát elindult, és bízni lehet benne, hogy útja befelé visz. A Tiszatáj, a Magyar Nemzet és csöndes kis lapunk közölgeti írásait annak bizonyságául, hogy háztáji gyümölcsöse nemcsak kitűnő őszibarackot terem, de tárcát, novellát és kisregényt is. Mert — talán fölösleges is mondanunk — esze ágában sincs abbahagyni a paraszti munkát.

Az őszinteséget említettük az előbb, és itt meg kell állnunk egy kis időre. Testközelből nehezebb észrevenni, a paraszti hétköznapok szoros hajtásában mit érdemes megjegyezni egyáltalán. Jól el van látva a magyar irodalom is olyan írásokkal, amelyek a föntebb való években sorra hangoztatták, mennyire világosan látta a szerzőjük, merre is fordul a világ, könnyű volt tehát igazodnia a körülményekhez. Molnár György nem ilyen alkat, ő szinte végigvacillálja a regényt: adtak földet, az igaz, ahol volt miből osztani, de ők kimaradtak belőle; és különben is, miyen rendszer az, amelyik csajkát akar és kommunizmust? Lesz-e egyáltalán kommunizmus Magyarországon? El-elvetődik a MADISZ-ba, mert a fiatal táncolni szeretne, keresi tehát a többi fiatalt, de ebből is meditáció lesz. *„Igaz, hogy a MADISZ komonista szervezet, de itt még nem hallottam kiejteni Trianont, Istent, hazát annál többet a szovjet hadsereget, Sztálint, Lenint, szocializmust, komonizmust.”* Kicsivel később: *„Én a túlsó parton állok, ők az innensőn. Nem lehet, nem tudom beleélni magam a gondolataikba. Ha azt mondom, elvtárs, érzem, hogy elpirulok, zavarban vagyok, bizonyára rá van írva a homlokomra, hogy ez hazug fráter. Elhiteti a világgal, hogy ő is elvtárs, pedig nem az. Bizonyára nem is lesz az soha.”* Jó hosszú ideig elfelejtette az irodalom, hogy ilyen emberek is voltak azokban az időkben.

Molnár György őszinteségéhez hozzátartozik a szigeti beszéd is. Fájlalta a nyáron amikor szót váltottunk a megjelenni készülő regényről, hogy faluja tájszólását szinte ki akarták írtani belőle. Olyan ez, mintha apját-anyját át kellene öltöztetnie, hogy napvilágra jöhessenek. Úgy látszik, mindenkinek meg kell küzdenie evvel a problémával, aki alulról jöve böki át az irodalom burkát. Föl kell azonban tennünk a nagy kérdést, és felelnünk is kell rá azonnyomban: Kinek is ír az író? Tiszaszigetnek vagy Szegednek? Nagy erőbefektetés lenne, és kicsi a haszna. Ha viszont az egész országhoz akar szólni, köteles az ország nyelvén beszélni. Úgyis kicsi, ne vonjuk még összébb a határait. Igazuk van a szerkesztőknek, azt szokták ilyenkor mondani, nincs is annyi jel az ő ábécéjükben, amennyi a tájszavak hiteles leírásához kellene. Néhány meghagyott párbeszédnél itt is látszik, mennyire felemás megoldás születik, ha mindenáron őrizni akarja az anya beszédét. Ötvenen fölül már ritkán mondja az ember, hogy majd kinövi ezt a kis hibát, de elsőkönyves íróról még elmondható. Mindenképpen őrizzük meg azonban a nyelvi változatok hangulatfestő szerepét, különben a másik oldalon nőne nagyra a veszteségünk. (Szépirodalmi.)

HORVÁTH DEZSŐ

Könyvtárak külföldre nyíló ablakai

Napjainkban egy-egy olyan, a nyugati országokban kiadott könyv, amelyre bármely nagyobb hazai közművelődési könyvtár igényt tarthat, átlagban körülbelül 2500 forintba kerül. S sok ilyen megyei, városi könyvtár van, 200-nál is több; a könyvek, folyóiratok igénylőinek számát pedig még megbecsülni is nehéz.

A legszélesebb olvasóközönség számára nyitott bibliotékáink hagyományos, természetes és szükségszerű feladatai közé tartozik bizonyos külföldi kiadványok beszerzése és közkinccsé tétele. Aligha nélkülözhetők például egyes lexikonok, főképp az olyanok, amelyekről magyar kiadás nincs, vagy ha van, ősrégi. Ugyancsak nem hiányozhatnak a polcokról némely szótárak, egyebek között az egynyelvű értelmező szótárak, a hazaiaknál, mi tagadás, gyakran jobb külföldi nyelvkönyvek, képzőművészeti albumok, útikönyvek, útleírások.

A közművelődési könyvtárak sohasem mondhatták el, hogy külföldi könyv- és folyóirat-beszerzésük az igényekkel lépést tartottak volna. Kétségtelen azonban, hogy a gondok az utóbbi években megsokasodtak. A szakemberek gyakran és okkal panaszkodtak, hogy az erre a célra fordítható pénzösszegük nem, vagy csak kismértékben növekedett, a külföldi — nyugati — könyváremelkedésektől messze elmaradt. A beszerezhető kiadványok száma tehát csökkent, köre szűkült.

A költségvetési intézmények szigorú rovatgazdálkodási kötelmeinek feloldásával két éve lehetővé vált, hogy a könyvtárak maguk döntsék el: a fenntartó tanácsok által rendelkezésükre bocsátott pénzt miként osztják el, mire költik. Mennyit fordítanak abból például villanyszámlára, fűtési díjra, hazai, illetve külföldi beszerzésre. Tekintettel arra, hogy közben mindezek ára tisztesen emelkedett, az önállósággal a könyvtárak nem jutottak előbbre. Annak ellenére sem, hogy — miként a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályán elmondották — a tanácsok lehetőségeikhez mérten mindenütt növelték a könyvtárak költségvetési összegét. Igaz, nem az ármozgásokhoz, hanem mindig az előző esztendőhöz viszonyítva...

A gondok más oldalról is szorítóbbá váltak. Csökkent a külföldi kiadványokat importáló Kultúra Külkereskedelmi Vállalat devizaösszege. Némi — és nem is csekély — segítséget jelentett, hogy tavaly egyszeri pótkerethez, többletdevizához jutott a hazai könyvtárügy; elsősorban a tudományos célokat szolgáló bibliotékák külföldi állományát sikerült érezhetően gyarapítani, de nem szorultak teljesen háttérbe a közművelődési könyvtárak sem. Ezenkívül a minisztériumnak is rendelkezésre áll évente 4,5—5 millió forint, amellyel hozzájárul az állomány gyarapításához.

Tervszerű és gyakorlatilag zökkenőmentes a szocialista országokban megjelenő könyvek, folyóiratok, újságok beszerzése. Bizonyos áremelkedések ugyan ott is tapasztalhatók, ezek azonban érdemben nem befolyásolják a kiadványoknak sem a mennyiségét, sem a körét. Számos nagyon értékes, külhonban magyar nyelven megjelentetett művel gyarapodnak évről évre közművelődési könyvtáraink.

Mindent összevetve: a könyvtárak külföldi kínálata a korábbinál mégiscsak szegényesebb, a kép szürkébb. Abban azonban — megalapozottan — lehet bizakodni, hogy sikerült gátat állítani a kedvezőtlen tendenciáknak. A szakemberek megkülönböztetett figyelemmel kísérik, hogy a külföldi kiadványrendelések kényszerű megrostálásakor érvényesüljön valamilyen munkamegosztás a könyvtárak között. Nehogy egy-egy országrész, tájegység, város valamennyi közművelődési intézménye ugyanazokat a folyóiratokat, kézikönyveket mondja le, s az olvasó messzeföldön ne találja meg megszokott kiadványát.

Jobban előtérbe került a könyvtárak együttműködése, a könyvtárközi kölcsönzés; s napjainkban bontakozik ki a másolatszolgáltatás.

D. G.

Feltalálók füzére

Nyersanyagokban szegény országunknak fontos nemzeti kincse az a szellemi tőke, amely műszaki-tudományos szakembereink találékonyságában, alkotókészségében ölt testet. Ez a tőke hozza létre egyebek között azokat a jelentősebb találmányokat, újításokat, amelyek nemcsak itthon, hanem külföldön is hírnevet (és pénzt) szerezhetnek nem csupán a feltalálónak, hanem egész gazdaságunknak, külső és belső piacokon is jól értékesíthető termékeket hoznak létre.

Gulay István: Agybank című, nemrégiben, az MTESZ kiadásában megjelent könyve 28 kortárs magyar feltaláló arcképét és aforizmáit, bölcsességeit, valamint mondásait szedte gondolatfüzérbe. A *„nehéz emberek”* sorában olyan kiválóságokat szólaltat meg az író, mint *Blickle Tibor*, a műszaki kémiai intézet igazgatóját, *Csanda Ferenczet Cserey Imrét*, a híradástechnikával foglalkozó *Csonka Lajost*, a Budapesti Műszaki Egyetem műanyagkémiai tanszékének volt professzorát, *Csürös Zoltánt*, aki nagyon szellemesen fogalmaz: *„Annyi baj van velünk, hogy úgy tűnik, annyi nálunk a feltaláló, mint a költő. Holott Magyarország lakosságához viszonyítva elenyésző a feltalálók száma Svájcban tízszer, a Szovjetunióban ötször, az USA-ban négyszer, Bulgáriában kétszer többen vannak.”* Megszólal a kötetben *Dugántsy Béla, Haskó Ferenc, Heller László* professzor, a műszaki tudományok nagynevű tudósa, a *Nehéz emberek* című film egyik szenzációt keltő szereplője (Kovács András, 1964). Zseniális emberek egész sora: *Gyulavári Imre, Laczkó Mihály, Marton József*, aki a szegedi Pick szalámi hírnevéhez legalább annyit hozzátett, mint az egész Pick család. Aztán egy másik szegedi „megszállott”, *Mészáros Lajos*, aki valamikor a Dél-alföldi Mezőgazdasági Kutatóintézetben (ma GKI) kezdte, majd a JATE-ről vonult nyugdíjba, de még azt megelőzően tudományos munkássága elismeréseképp, minden vizsga nélkül nyerte el a kémiai tudományok doktora címet. Olvashatunk a könyvecskében *Nagy Józsefről*, a milliomos *Patzauer Győzőről, Paulovits Ferencről, Pungor Ernő* akadémikusról, *Sebők Andorról* — Sebők Zsigmond meseköltő fia —, a mintegy ötven esztendőt a tudomány szolgálatában töltött *Somos Andrásról, Soós Rudolfról, Surányi Gyuláról, Szabó Istvánról, Szabó Miklósról, Thoma Józsefről, Székely Györgyről*, az erdész *Tulok Istvánról, Vas Sándorról, Vincze Jánosról* és *Wittmann Endréről*.

Gulay könyvét nem elvont tudományossággal írta meg, hanem az átlag érdeklődő olvasóhoz szól, aki minden sorát megértheti, mert eszmei és gazdasági tartalékainkról, a minőségi alkotó ember tevékenységéről úgy ír, ahogy ők a köznek vallanak. Műszaki-tudományos haladásunk alkotásairól szólanak, amelyek bizony sokszor igen nehezen valósulnak meg, lehet, hogy konzervatív szemléletünk lehet irigységeink, vagy ki tudja, mi miatt. Márpedig már *Széchenyi István* figyelmeztetett bennünket haladásunk időfüggésére, mondván: *„Az idő pénz? Jóval több ennél, mert az elvesztett pénzt vissza lehet szerezni, de az értelmetlenül elpocsékolt idő sohasem tér vissza.”*

Ez a könyv szemléletesen adja vissza a feltalálók küzdelmeit, eredményeit, de egyben orientál a korszerű gondolkodásra is az agrárgépész, a vegyész, az építész, a geofizikus, a biológus, a kertész, a számítástechnikus gyakorlati eredményein keresztül, amely mögött mindig ott találjuk a tehetséget, a munkát, a tudást, a szívósságot és a helytállást, mindannyiunk számára is igen tanulságosan.

Társadalmunk magyar géniuszainak jelenléte mindenképpen alkotóerő az ország számára, mert a *„Felfedező azt látja, amit mindenki lát, de olyat gondol, amit senki sem gondolt.”* (Szent-Györgyi Albert.)

Móra Ferenccel együtt vallom, hogy: *„A csillag még lefutva is világít”*, hát még az üstökösök a műszaki-tudományos géniuszok.

BÁTYAI JENŐ

Rózsa Endre

Tél indulása

... nagyothalló emlékezet
jól kivehető archív képein
fehér varjúraj károg...

... hullámzás visszfényeként
hívják elő a feledésből
a tengert a sirályok,

s a Föld alól,
a gyökerekből,
pillangó kereng föl.

ág —
hegyeken tör
mindent elözönlően
át — —

a fák
csúcsaiból most
hó és homály
szivárog...